

Thay i sâu sc nht ca vùng t à Nng/Hòa Vang t sau nm 1945 là v th ch chính tr. Cách mng Tháng Tám nm 1945 ánh du s cáo chung ca ch quân ch Vit Nam và khai sinh ch dân ch cng hòa.

Cu Nguyn Hoàng/Nguyn Vn Tri c xây dng vào na sau thp niên 1960 là cây cu tui i ln nht ang còn li vi dòng sông Hàn. TRONG NH: Cu Nguyn Vn Tri ngày nay. nh: XUÂN SN

u tháng 1-1946, ln u tiên c tri à Nng/Hòa Vang c cm lá phiu trên tay bu Quc hi khóa I nc Vit Nam Dân ch Cng hòa và bu HND các cp. Thi im o, Hòa Vang là n v hành chính cp huyn ca tnh Qung Nam; còn thành ph à Nng là n v hành chính trc thuc cp k, ngang cp tnh. Ngoài ra, cn c Ngh nh s 190-TC ngày 5-2-1946 ca B trng B Tài chính Phm Vn ng, có th thy à Nng vào thi im này tip tc c xem là trung tâm thu thu trc b khu vc duyên hi Trung B và Tây Nguyên.

B máy chính quyn cách mng à Nng/Hòa Vang

B máy chính quyn cách mng à Nng/Hòa Vang vi nhng ngi ng u u tú nh Hunh Ngc Hu (Bí th Thành y, i biu Quc hi khóa I), Lê Vn Hin và Lê Dung (Ch tch UBND cách mng lâm thi thành ph Thái Phiên/à Nng, i biu Quc hi khóa I), Lâm Quang Th (Ch tch UBND cách mng lâm thi huyn Hòa Vang, i biu Quc hi khóa I)... ã iu hành mi hot ng ca a phng mình

theo mô hình quản lý khác trước, cho đến cuối tháng 12-1946, và quan trọng hơn là đã lãnh đạo cuộc kháng chiến chống Pháp lần thứ hai - cuộc chiến Trung ương và Chính phủ tại Nam Trung Bộ Phạm Văn Đồng, góp phần làm thất bại kế hoạch đánh nhanh, thắng nhanh của Pháp, tạo điều kiện cho chúng ta có thời gian chuyển vào trạng thái chiến tranh, tiếp tục kháng chiến trong khu vực. Sau khi tái chiếm Hà Nội/Hồ Nội vào cuối năm 1946, người Pháp một lần nữa trực tiếp quản lý vùng đất này; đến ngày 3-1-1950 bàn giao cho chính quyền Quốc gia Việt Nam thân Pháp. Sau Hiệp định Genève năm 1954, vùng đất Hà Nội/Hồ Nội lại thực sự quản lý của chính quyền Việt Nam Cộng hòa thân Mỹ.

Bắt đầu cuộc kháng chiến chống Pháp và chiến tranh Mỹ kéo dài suốt 30 năm, bộ máy chính quyền cách mạng còn non trẻ của Hà Nội/Hồ Nội chuyển vào vùng đất đỏ/ra vùng giải phóng tiếp tục lãnh đạo phong trào đấu tranh trong vùng chiến tranh, tiếp tục cùng dân tộc trong suốt cuộc tranh giành độc lập tự do cho đến ngày toàn thắng cuối tháng 3-1975.

Như trong Phong trào Nghĩa hiên Quảng Nam (1885-1887), Huỳnh Bá Chánh - nhân vật thủ lĩnh của Tân Tân - từng xây dựng căn cứ bí mật gọi là quân thủ Giang Châu ngay trong vùng chiến tranh (khu vực thực làng Trung Lương năm gia Cẩm Lệ và Gò Xu) đấu tranh với thực dân Pháp, thì tiếp nối truyền thống “quân thủ Giang Châu” này, người Hà Nội/Hồ Nội thì chiến tranh Mỹ đã hình thành một số căn cứ như Khu căn cứ cách mạng K20 ở Miền (nay thực thuộc Khuê Mỹ, quận Ngũ Hành Sơn, được xếp hạng Di tích cấp quốc gia vào năm 2010); như Khu căn cứ cách mạng B1 ở Hố Phốc (nay thực thuộc Hồ Khánh Bức, quận Liên Chiểu, được xếp hạng Di tích cấp thành phố năm 2019); như Khu Căn cứ cách mạng Huỳnh Hồ Vang Phú Túc (nay thực xã Hòa Phú, huyện Hòa Vang, được Di tích cấp quốc gia vào năm 2014); như Khu căn cứ Sông Đà trên sông Hàn...; và đã tạo ra nhiều hầm bí mật nuôi giấu cán bộ, như hầm bí mật nhà M Nhu và nhà M Hinh Thanh Khê...

Hoàng Sa là nền tảng hành chính trực tiếp thực chính quyền cách mạng ở Hà Nội

Về mặt hành chính, từ sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 và trong kháng chiến chống Pháp, chính quyền cách mạng đã tiến hành 3 lần hợp xã huyện Hòa Vang; năm 1968 chia huyện Hòa Vang thành khu I, khu II và

khu III, sau đó nhập lại; rồi đến tháng 8-1973 lại chia thành 3 khu... Năm 1967, các quận cũ thành phố ở Nghệ và huyện Hòa Vang - cùng các huyện khác thực tỉnh Quảng Bình - cũng cùng hợp nhất thành các khu Quảng Bình trực thuộc Khu V.

Các bit, tuy danh chính ngôn thuận thì thì sớm muộn năm 1946, quận ở Hoàng Sa thực quyền quản lý cả tỉnh Thừa Thiên, nhưng vào tháng 4-1946, nghị quyết kết hợp ưu tiên của HND thành phố xác nhận quận ở Hoàng Sa là một đơn vị cấp xã cũ ở Nghệ. Trong tháng 4 và 5-1946, UBND cách mạng thành phố ở Nghệ liên tiếp có 2 đoàn cán bộ ra ngoài. Đến giữa năm 1950, các sáng kiến của Ủy ban Kháng chiến - Hành chính Nam Trung Bộ, Chính ủy Ủy ban Kháng chiến - Hành chính thành phố ở Nghệ Chí Việt Tân còn ký quyết định thành lập Ủy ban Kháng chiến - Hành chính Hoàng Sa gồm 5 người, tiếp tục khẳng định quận ở Hoàng Sa là một đơn vị hành chính trực thuộc chính quyền cách mạng ở Nghệ (1). Theo tài liệu toàn bộ quận ở Hoàng Sa cũng đã có S a d ông Dng/Service Géographique de l'Indochine đưa vào địa phận thành phố Tourane từ tháng 11-1898 trong tấm bản đồ Tourane phát hành từ Hà Nội (2).

Chính quyền Quốc gia Việt Nam và nhất là chính quyền Việt Nam Cộng hòa cũng có những điều chỉnh và giải hành chính như biến các quận Hòa Vang và các thị xã ở Nghệ, trong đó nổi lên là việc chia quận Hòa Vang thành quận Hòa Vang và quận Hiuc vào giữa năm 1958, là việc chuyển một số xã cũ quận Hòa Vang về trực thuộc thị xã ở Nghệ, chẳng hạn năm 1958, các quan quận ở Hòa Vang ở tỉnh thị xã Hòa Thuận nhưng cuối năm 1961, đầu năm 1962 chuyển về tỉnh thị xã Hòa Thuận (nay thực phố Huế Trung, quận Cẩm Lệ). Vì vậy quận ở Hoàng Sa, ngày 22-10-1951, Thủ hiến Trung Phần Việt Nam Trần Văn Lý đã ký Quyết định số 1403-VP/PC/M nghị sáp nhập quận ở Hoàng Sa vào Thị xã ở Nghệ, nhưng nghị quyết này nghị thi hành của Chính phủ Quốc gia Việt Nam giải quyết.

Ngày 13-7-1961, Thủ tướng Việt Nam Cộng hòa Ngô Đình Diệm ban hành Sắc lệnh số 174-NV, với nội dung: “Quận ở Hoàng Sa, trước kia thực tỉnh Thừa Thiên, nay trực thuộc tỉnh Quảng Nam; Một đơn vị hành chính xã bao gồm trên quận ở này cũng thành lập và lấy danh hiệu là xã như Hi, trực thuộc quận Hòa Vang”(3). Ngày 21-10-1969, Thủ tướng Bộ Nội vụ Việt Nam Cộng hòa Trần Thiện Khiêm ban hành Nghị định số 709-BNV/HCP/26 về việc sáp nhập xã như Hi vào xã

Hòa Long thực quận Hòa Vang tỉnh Quảng Nam (nay thực phần Hòa Hi, quận Ngũ Hành Sơn thành phố Đà Nẵng), kèm theo một bến đò xã Hòa Long mi - cũng có thể gọi đây là ngòi thái “kéo Hoàng Sa vào tận lòng”.

Những cây cầu đầu tiên bắc qua sông Hàn

Cây cầu đầu tiên bắc qua sông Hàn là cầu *Maréchal De Lattre De Tassigny*, thông gọi là cầu De Lattre dài 520m do hãng Eiffel của Pháp thiết kế và xây dựng vào năm 1951(4). Cây cầu thứ hai bắc qua sông Hàn là cây cầu đã chín mang tên Nguyễn Hoàng/Nguyễn Văn Tri xây dựng vào năm sau thập niên 1960. Cầu Nguyễn Hoàng/Nguyễn Văn Tri không phải là cây cầu đầu tiên bắc qua sông Hàn như cầu De Lattre/Trần Minh Thuyết/Trần Thị Lý nhưng là cây cầu đầu tiên hiện nay còn lại vì dòng sông này. Dù được xây dựng lúc người Pháp sắp rời khỏi Việt Nam, hay lúc người Mỹ và miền nam như Nguyễn Hoàng, người thi công hai cầu là phần tin phục vụ chủ yếu cho quân viễn chinh xâm lược.

Nhìn chung về hình thành đô thị vùng Đà Nẵng/Hòa Vang từ sau năm 1945 đến năm 1975, có thể thấy ngày càng xuất hiện nhiều công trình dành cho hoạt động quân sự, đặc biệt là sau khi Mỹ đưa quân vào miền Nam thì kế tiếp tham chiến trên chiến trường Việt Nam, chúng ta thấy như sân bay Đà Nẵng - một sân bay lớn được xem là căn cứ không quân quan trọng của Mỹ trong những năm 1965-1975; như sân bay Nguyễn Văn Linh cùng bãi đáp máy bay trực thăng trên núi Kim Sơn và sân bay trực thăng trên núi Sơn Trà của quân đội Mỹ từ năm cuối thập niên 1960; như Trạm Radar Sơn Trà có mệnh danh là Mắt thần ông Dương bị thám quan sát không gian rộng rãi, là hai tòa nhà màu trắng hình củ trên núi do người Mỹ xây dựng vào năm cuối thập niên 1960, trước khi quân viễn chinh Mỹ bị đánh bại tháng 3-1965; như quân cũng ở Đà Nẵng xây dựng căn cứ Nguyễn Hoàng và cầu Trần Minh Thuyết...

Tháng 1-1953, Bộ Quốc phòng Pháp chuẩn bị xây dựng cơ sở phát in dành riêng cho quân viễn chinh Pháp tại Đà Nẵng với tên gọi Trung tâm Phát in của quân đội. Cuối tháng 6-1953, Nhà máy in Liên Trì của người Pháp khi công xây dựng thì địa điểm nay là trụ sở Tổng Công ty in Độc lập Trung (góc ngã Duy Tân - Trưng Nữ Vương). Công việc tin hành đầu tiên thì Pháp thiết bị in Biên Phủ, phi công nhận ký kết Hiệp định Genève chấm dứt sự có mặt của quân viễn chinh Pháp tại

Vit Nam.

Do vậy, Nhà máy in Liên Trì c quân i Pháp bàn giao cho quân i Sài Gòn và sau ó quân i Sài Gòn ã ng ý cho Công ty SIPEA qun lý khai thác Nhà máy in Liên Trì trong vòng 20 nm (t tháng 8-1955 n tháng 8-1975). Tháng 11-1956, sau khi Nhà máy in Liên Trì chính thc hot ng, Công ty SIPEA cho dng phát in ti khu vc nhà máy ng Phan ình Phùng (ã hot ng t nm 1922) và chuy n các máy phát in ây vào Nhà máy in Nha Trang. K t thi im này, Nhà máy in Liên Trì tr thành c s phát in chính ti à Nng; khu vc nhà máy ng Phan ình Phùng ch còn s dng làm vn phòng giao dch(5).

Theo baodanang.vn

(1) Xem Lu Anh Rô, T liu quý v vic Thành y à Nng vi qun o Hoàng Sa, Trang tin in t ng b thành ph à Nng ngày 17-7-2017.

(2) Xem Dng Thanh Mng, Hoàng Sa qua tm bn à Nng nm 1898, Báo à Nng in t ngày 29-1-2020.

(3) Ngun: Công báo Vit Nam Cng hòa 1961.

(4) Cây cu này hin nay không còn. T nm 2003, 6 nm trc khi khi công xây dng mi cu dây vng Trn Th Lý thay th cây cu Trn Th Lý c, các dm cu ca cây cu này c chuy n lên huyn Nam Giang xây dng cu Bn Ging và vào huyn in Bàn xây dng cu Cm Lý.

(5) Xem Tng Công ty in lc min Trung, in lc min Trung - Biên niên s kin, Nhà xut bn à Nng, 2018 và Công ty in lc à Nng, in lc à Nng nhng chng ng phát trin, NXB à Nng, 2014.